

ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN
TRƯỜNG ĐẠI HỌC SƯ PHẠM

TRẦN THỊ HƯƠNG

ĐẶC ĐIỂM NGÔN NGỮ THƠ NGUYỄN THỊ MAI

**LUẬN VĂN THẠC SĨ
NGÔN NGỮ, VĂN HÓA VÀ VĂN HỌC VIỆT NAM**

THÁI NGUYÊN - 2018

**ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN
TRƯỜNG ĐẠI HỌC SƯ PHẠM**

TRẦN THỊ HƯƠNG

ĐẶC ĐIỂM NGÔN NGỮ THƠ NGUYỄN THỊ MAI

Ngành: Ngôn ngữ Việt Nam

Mã số: 8220102

**LUẬN VĂN THẠC SĨ
NGÔN NGỮ, VĂN HÓA VÀ VĂN HỌC VIỆT NAM**

Người hướng dẫn khoa học: PGS.TS PHẠM HÙNG VIỆT

THÁI NGUYÊN - 2018

LỜI CAM ĐOAN

Tôi xin cam đoan đây là công trình nghiên cứu của riêng tôi. Các số liệu khảo sát, thống kê, nghiên cứu, kết luận trong luận văn là trung thực và chưa từng công bố ở bất kì công trình nào khác.

Tác giả luận văn

Trần Thị Hương

LỜI CẢM ƠN

Luận văn được hoàn thành ngoài sự cố gắng của bản thân còn là sự quan tâm giúp đỡ của các thầy cô, bạn bè... Trước tiên, tôi xin bày tỏ lòng biết ơn sâu sắc đến thầy giáo PGS.TS Phạm Hùng Việt - người đã tận tình hướng dẫn và giúp đỡ tôi trong suốt quá trình nghiên cứu và hoàn thành luận văn này.

Tôi xin chân thành cảm ơn các thầy, cô giáo trường Đại học Sư phạm, Đại học Thái Nguyên, Viện Ngôn ngữ học, Viện Từ điển học và Bách khoa thư Việt Nam đã tâm huyết giảng dạy, truyền đạt cho tôi những kiến thức làm cơ sở cho việc nghiên cứu luận văn.

Tôi cũng xin được gửi lời cảm ơn chân thành đến những người thân, bạn bè, đồng nghiệp đã quan tâm, động viên, tạo điều kiện cho tôi trong thời gian học tập và nghiên cứu để hoàn thành luận văn này.

Tôi xin chân thành cảm ơn!

Thái Nguyên, tháng 8 năm 2018

Tác giả

Trần Thị Hương

MỤC LỤC

LỜI CAM ĐOAN	i
LỜI CẢM ƠN.....	ii
MỤC LỤC	iii
DANH MỤC CÁC BẢNG.....	iv
MỞ ĐẦU	1
1. Lí do chọn đề tài	1
2. Lịch sử vấn đề.....	2
3. Đối tượng và phạm vi nghiên cứu	4
4. Mục đích, nhiệm vụ nghiên cứu	4
5. Phương pháp nghiên cứu	4
6. Đóng góp của luận văn	5
7. Cấu trúc của luận văn	5
Chương 1. CƠ SỞ LÝ LUẬN VÀ THỰC TIỄN LIÊN QUAN ĐẾN ĐỀ TÀI	6
1.1. Thơ và ngôn ngữ thơ ca.....	6
1.1.1. Khái niệm thơ	6
1.1.2. Khái niệm ngôn ngữ thơ	8
1.1.3. Đặc trưng ngôn ngữ thơ.....	9
1.2. Giới thiệu về Nguyễn Thị Mai và thơ Nguyễn Thị Mai.....	16
1.2.1. Giới thiệu về nhà thơ Nguyễn Thị Mai	16
1.2.2. Thơ Nguyễn Thị Mai	18
Chương 2. ĐẶC ĐIỂM VỀ THỂ THƠ, VẦN, NHỊP VÀ CÁCH TỔ CHỨC BÀI THƠ TRONG THƠ NGUYỄN THỊ MAI	21
2.1. Đặc điểm về thể thơ	21
2.1.1. Thể thơ năm chữ	22
2.1.2. Thể thơ sáu chữ.....	24

2.1.3. Thể thơ lục bát	25
2.1.4. Thể thơ tự do.....	30
2.1.5. Thể thơ văn xuôi.....	34
2.2. Vận trong thơ Nguyễn Thị Mai	36
2.2.1. Vận xét ở vị trí gieo vần	36
2.2.2. Vận xét ở mức độ hòa âm.....	44
2.3. Nhịp trong thơ Nguyễn Thị Mai.....	48
2.3.1. Nhịp trong thơ 5 chữ.....	48
2.3.2. Nhịp trong thơ 6 chữ.....	50
2.3.3. Nhịp trong thơ lục bát.....	50
2.3.4. Nhịp trong thơ tự do	53
2.4. Đặc điểm về cách tổ chức bài thơ trong thơ Nguyễn Thị Mai	55
2.4.1. Đặc điểm về tiêu đề	55
2.4.2. Đặc điểm về câu thơ, dòng thơ	56
2.4.3. Đặc điểm về khổ thơ, đoạn thơ.....	57
2.5. Tiểu kết	60
Chương 3. TỪ NGỮ VÀ CÁC BIỆN PHÁP TU TỪ THƯỜNG GẶP	
TRONG THƠ NGUYỄN THỊ MAI.....	61
3.1. Đặc điểm sử dụng một số lớp từ trong thơ Nguyễn Thị Mai	61
3.1.1. Sử dụng từ láy.....	61
3.1.2. Lớp từ chỉ hình ảnh, màu sắc.....	65
3.2. Một số biện pháp tu từ nổi bật trong thơ Nguyễn Thị Mai	72
3.2.1. Biện pháp so sánh	73
3.2.2. Biện pháp điệp ngữ	78
3.2.3. Tiểu kết	85
KẾT LUẬN.....	86
TÀI LIỆU THAM KHẢO.....	88

DANH MỤC CÁC BẢNG

Bảng 2.1:	Bảng thống kê các thể loại thơ	21
Bảng 2.2:	Các loại vần trong hai tập thơ Nguyễn Thị Mai xét theo vị trí gieo vần.....	36
Bảng 2.3:	Phân loại vần chân.....	40
Bảng 2.4:	Bảng thống kê vần chính, vần thông, vần ép.....	44
Bảng 2.5:	Bảng các loại nhịp trong thơ lục bát Nguyễn Thị Mai	51
Bảng 2.6:	Bảng số lượng âm tiết trong tiêu đề thơ	55
Bảng 2.7:	Bảng số lượng dòng trong thơ	57
Bảng 3.1:	Bảng tổng hợp số lượng, tỉ lệ phân loại các kiểu từ láy trong hai tập thơ “Nón trắng sang đò” và “Thời hoa gạo cháy” của Nguyễn Thị Mai.....	62
Bảng 3.2:	Bảng tổng hợp số lượng và tỉ lệ sử dụng lượt từ chỉ màu sắc trong thơ Nguyễn Thị Mai.....	70

MỞ ĐẦU

1. Lí do chọn đề tài

1.1. “Thơ ca là tinh hoa tối cao của ngôn ngữ...” (Piere Gamarra). Quả đúng như vậy thơ là thứ ngôn ngữ biểu hiện tập trung nhất tính hàm xúc phong phú của ngôn ngữ, vừa giàu nhạc điệu, vừa giàu hình ảnh và sắc màu. Trong kho tàng thơ ca của nước nhà không thể không kể đến những đóng góp to lớn của các nhà thơ nữ.

Trong số đông đảo các nhà thơ nữ hiện đại, có những cây bút nữ Hà Nội đã để lại những dấu ấn mạnh mẽ trong việc tạo dựng nên diện mạo và tiếng nói chung cho các nhà thơ nữ, những sáng tác của họ đã góp phần tạo nên sự phong phú đa dạng cho sự phát triển của nền thơ ca Việt Nam. Tuy nhiên, mỗi nhà thơ lại có cách vận hành bộ máy ngôn ngữ của riêng mình. Đã có những luận văn, luận án nghiên cứu về thơ của một số tác giả cụ thể. Theo hướng đi đó, chúng tôi nghiên cứu thơ Nguyễn Thị Mai trên phương diện ngôn ngữ với mong muốn tìm ra được những nét riêng trong cách vận hành ngôn ngữ của nhà thơ, từ đó đánh giá đóng góp của nhà thơ đối với văn học nước nhà.

1.2. Trong xu thế hội nhập hiện nay việc sử dụng ngôn ngữ trong thơ ca đã bị pha tạp rất nhiều. Có nhiều nhà thơ đã ý thức được điều đó và trong các nhà thơ đó có Nguyễn Thị Mai là nhà thơ nữ đã góp phần gìn giữ sự trong sáng của tiếng Việt. Tuy nhiên trong thơ Nguyễn Thị Mai vẫn có những cái mới, cái lạ trong cách dùng từ mà không nhà thơ nào có được, đặc biệt là trong thơ lục bát. Hơn thế Nguyễn Thị Mai còn là một cô giáo dạy văn nên từ ngôn ngữ thơ giảng dạy trong nhà trường cho đến ngôn ngữ thơ ca đời thường có sự giao thoa, hòa quện với nhau tạo nên tứ thơ rất lạ, lời cuốn người đọc.

Nguyễn Thị Mai sinh ra và lớn lên ở Thủ đô Hà Nội, nhưng cô lại không có may mắn được hưởng hạnh phúc như bạn bè cùng trang lứa nơi đô thành. Cuộc đời cô nhiều thăng trầm, lam lũ, sớm bươn trải với cuộc đời. Có lẽ chính những khổ đau vất vả đầu đời đã giúp Nguyễn Thị Mai nghị lực vươn lên, sớm

biết tự lập, để học tập, công tác và để trở thành thi sĩ có những rung cảm viết nên những tác phẩm đầy xúc động sau này. Cũng có lẽ vì những điều đó mà khi đọc thơ của Nguyễn Thị Mai ta thấy được sự âm áp, đôn hậu, dịu dàng nhưng không hề đơn điệu, nệ cổ.

Nguyễn Thị Mai - nhà thơ, giảng viên, ngoài ra cô từng là ủy viên Ban chấp hành lâm thời từ ngày đầu thành lập Hội văn học nghệ thuật tỉnh Hà Tây (nay thuộc Hà Nội) và tiếp tục trúng ủy viên BCH, Trưởng tiểu ban Văn học thiếu nhi khóa đầu tiên sau Đại hội lần thứ nhất Hội văn học nghệ thuật tỉnh rồi cán bộ Trung ương Hội Phụ nữ Việt Nam, Ủy ban quốc gia vì sự tiến bộ của phụ nữ. Với bút danh Hạnh hoa Nguyễn Thị Mai đã trở thành quen thuộc với biết bao bạn đọc trên khắp cả nước. Cô rất có duyên với giải thưởng, thi đâu được đấy, đó là các giải thưởng như: Giải nhất cho chùm thơ hai bài “*Giờ vắng*” và “*Nhà không có bố*”- Hội nhà văn Việt Nam và Ủy ban chăm sóc thiếu niên nhi đồng Việt Nam tổ chức năm 1992, giải nhất bài thơ “*Ru mẹ*”- Vụ Văn hóa dân tộc-Bộ Văn hóa thông tin và truyền thông tổ chức năm 2007, giải nhì (không có giải nhất) bài thơ “*Chợ đêm Long Biên*”- 5 tờ báo lớn tổ chức trong đó có báo Văn nghệ. Ngoài ra tập thơ “*Thời hoa gạo cháy*” đạt giải B năm 1995 và tập thơ “*Nón trắng sang đò*” đạt giải A năm 1997 của Trung ương các hội LHVHNT Việt Nam. Dù là một cây bút sáng giá của thi ca Hà Nội nhưng những bài viết, bài nghiên cứu về cô chưa nhiều và cũng chưa mang tính hệ thống. Những nghiên cứu về ngôn ngữ thơ của Nguyễn Thị Mai lại càng ít. Chính vì lí do đó, chúng tôi chọn đề tài nghiên cứu kết quả nghiên cứu ***Đặc điểm ngôn ngữ thơ Nguyễn Thị Mai***. Do vậy, chúng tôi hi vọng mong muốn kết quả nghiên cứu của luận văn này sẽ giúp người đọc có cái nhìn sâu sắc, toàn diện hơn về thơ Nguyễn Thị Mai, góp phần khẳng định đóng góp của nhà thơ với nền thơ ca nước nhà.

2. Lịch sử vấn đề

Việc nghiên cứu và tiếp nhận tác giả, tác phẩm thơ Nguyễn Thị Mai, từ trước đến nay đã thu hút được sự chú ý của một số người. Theo khảo sát bước đầu của chúng tôi, đã có một số tờ báo, bài báo trong nước, trong tỉnh nghiên cứu về nhà thơ Nguyễn Thị Mai. Cụ thể cho tới nay có khoảng hơn 10 bài viết giới thiệu, bình phẩm thơ Nguyễn Thị Mai. Báo An Ninh thủ đô, Văn nghệ công an... Tác giả Lâm Xuân Vi là người có nhiều bài viết về Nguyễn Thị Mai nhất với các bài viết: **Nguyễn Thị Mai đời và thơ như tôi biết, Sợi nhớ vô hình quấn theo, Có một chợ trắng của nữ nhi cửu vạn, Đọc tập thơ “Không xóa nỗi lời hoa” với đôi lời cảm nghĩ.** Ngoài ra còn có một số tác giả khác viết về Nguyễn Thị Mai như: PGS.TS Trần Thị Trâm (**Bức chân dung tâm hồn người đàn bà Việt trong thơ Nguyễn Thị Mai**); Lê Hoài Nam (**Người biết giữ thăng bằng giữa thơ và đời**); Công Nhuệ (**Gửi người lục bát hồn quê**); Bùi Kim Anh (**Nhà thơ Nguyễn Thị Mai: Đằm thắm nghĩa tình thơ lục bát**); Dương Hiền Nga (**Dương Hiền Nga đọc “Qua hàng trâu nhớ mẹ” của Nguyễn Thị Mai**); Hoài hương (**Nguyễn Thị Mai: Thơ là sự chân thực về cảm xúc**); Nguyễn Đức Hậu bình bài thơ **Nhà không có bố**; Trần Vân Hạc (**Anh không bước nổi qua tà áo em**), (**Thơ tặng người về “của nhà thơ Nguyễn Thị Mai” bài giảng chia sẻ kinh nghiệm**)...; Lê Hoài Nam (**Nguyễn Thị Mai, thi sĩ có gương mặt mùa xuân**); Vương Trọng với nhiều bài bình thơ Nguyễn Thị Mai...

Là một nhà thơ với tuổi thơ nhiều “dữ dội”, trải qua nhiều cung bậc của cảm xúc nên thơ cô có những nét rất thực vừa dịu dàng, đôn hậu, ấm áp nhưng không bằng phẳng, thủ cựu. Thơ Nguyễn Thị Mai phần nhiều lấy cảm hứng từ những điều mà cô tận mắt chứng kiến, những điều có thực trong đời sống. Đặc biệt hơn khi sáng tác thơ Nguyễn Thị Mai rất nhuần nhuyễn trong việc sử dụng âm hưởng của ngôn ngữ ca dao. Điều đó cũng đủ cho ta thấy được những điều mới lạ trong ngôn ngữ thơ của Nguyễn Thị Mai. Thực hiện đề tài “*Đặc điểm ngôn ngữ thơ Nguyễn Thị Mai*” trong khuôn khổ một luận văn chúng tôi